

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕНЕДЖМЕНТУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК НОВОГО НАПРЯМУ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В сучасній регіональній економіці та суспільній географії активно розвивається цілий ряд наукових напрямів, пов'язаних з вирішенням універсальних стратегічних цілей та завдань управління територією. Останнім часом, вона все більше спрямовує свій пізнавальний апарат на пошук найближчих тактичних цілей управління регіональним розвитком окремих підприємств і фірм, які зацікавлені в комерційній успішності та ефективності свого функціонування. Суспільно-географічні та регіонально-економічні науки, відштовхуючись від накопиченого ними досвіду регіонального планування та управління, комплексної оцінки ресурсів і можливостей території, аналізу передумов і факторів регіонального розвитку та застосування методів підвищення ефективності розміщення підприємств (як поодиноких, так і в комплексі) здатні надати комерційним структурам цілий ряд важливих рекомендацій з метою оптимізації їх розміщення та функціонування на певній території. Ці рекомендації будуть покликані стимулювати розвиток підприємств та підвищити їх комерційну віддачу, ефективність функціонування в ринковому конкурентному середовищі. Саме ці аспекти, на нашу думку, входять до сфери наукових досліджень менеджменту регіонального розвитку, який наразі активно застосовується в якості навчальної дисципліни в ряді економічних географічних ВУЗів магістерського напрямку підготовки.

Поняття менеджменту регіонального розвитку постійно зустрічається в наукових публікаціях географів та економістів. Йому присвятили свої праці М. Д. Пістун, О. Г. Топчієв, Д. М. Стеченко, М. Гладій, Л. М. Зайцева, А. Гранберг, Н. Я. Калюжная та ін. Серед зарубіжних авторів менеджмент регіонального розвитку аналізується в працях М. Фуджити, П. Кругмана, М. Портера, Т. Деелстри, Г. Кларка та М. Фельдмен. Проте, як окрема наукова дисципліна, що присвячена управлінню економічною ефективністю розвитку та розміщення людської діяльності на території, менеджмент регіонального розвитку на українських теренах детально не розглядався.

В суспільно-географічних та регіонально-економічних науках останнім часом стали широко використовуватись поняття суміжних наук в галузі економіки та управління, зокрема основні засади менеджменту. Як відомо, цей термін (від англ. *to manage* - управляти) з'явився у 70-80 рр. минулого століття і означав комплекс наукових принципів, методів стимулювання та організаційних важелів впливу на дії людей, використання різноманітних ресурсів з метою досягнення тактичних і стратегічних цілей організації [3]. Отже

менеджмент – наука про управління сучасним підприємством, фірмою, установою, яка ставить за мету досягнення її найвищої економічної ефективності (прибутковості) функціонування [2;4].

В суспільній географії та регіональній економіці теоретико-методологічні засади менеджменту активно застосовуються в галузі регіонального управління, районного і міського планування, управління використанням природних ресурсів та в багатьох інших наукових напрямках. Поява та активне залучення до структури суспільно-географічних та регіонально-економічних наук менеджменту регіонального розвитку також зумовлене інтеграцією географічних знань з економічними науками і науками про управління та носить комплексний, міждисциплінарний, прикладний характер [1;4].

Результатом такої інтеграції стала цілісна наукова картина розміщення і функціонування окремих підприємств (фірм, організацій) в межах конкретної території (регіону), за допомогою якої досягається їх найвища прибутковість та комерційна ефективність функціонування завдяки оптимальному поєднанню в певній точці простору всіх передумов і факторів, що зумовлюють більш високі прибутки підприємства.

Таким чином, можна дати **визначення менеджменту регіонального розвитку** як науки про управління економічною ефективністю розвитку та розміщення людської діяльності на території відповідно до дії природних, соціальних, економічних передумов і факторів.

В такому визначенні враховуються переважно ринкові комерційні аспекти розміщення фірми на окремій території, прагнення комерційних кіл, бізнесменів та підприємців до формування найвищого рівня прибуткової їх закладів, встановлюються взаємозалежності такої прибутковості від наявного земельного і природно-ресурсного потенціалу, осередків концентрації людських ресурсів, фінансових, комунікаційних, науково-інноваційних, зовнішньоекономічних ресурсів, комерційного соціального обслуговування та ін. Як видно, в подібному визначенні ми говоримо про управління не всією територією регіону, чи раціональним розміщенням на території окремих видів людської діяльності, в яких знаходять суть менеджменту регіонального розвитку ряд авторів [1;6;7;8], а про конкретну фірму (підприємство) та про її поведінку на території з пошуку оптимального найбільш комерційно вигідного місцеположення. Цим поняття менеджмент регіонального розвитку сутнісно (ab essentia¹) відрізняється від інших наук з територіального управління.

Відштовхуючись від наведених міркувань, можна зазначити, що **об'єктом** дослідження менеджменту регіонального розвитку, на нашу думку, має бути власне *регіональний розвиток підприємства (фірми, організації), що заснований на пошуку шляхів найвищої економічної ефективності в залежності від вибору місцеположення на території.*

Таким чином, **предметом** дослідження є *управлінські важелі і методи найбільш прибуткового й економічно вигідного розміщення*

підприємства (фірми, організації) в регіоні, що впливають з поліваріантної оцінки ефективності розвитку фірми в окремих точках простору в конкретних умовах.

Таке розуміння об'єкту і предмету менеджменту регіонального розвитку підкреслює глибоку практичну значимість даного наукового напрямку, однак не заперечує широкого застосування теоретико-методологічного апарату суспільної географії, регіональної економіки та суміжних наук. Без комплексного розуміння впливу на ефективність розміщення підприємств різноманітних природних, соціальних, економічних передумов і факторів, без всебічного змістовного теоретичного аналізу механізмів формування прибутковості фірми в залежності від місця її розташування наукове пізнання запропонованого нами об'єкту дослідження є вкрай складним і суперечливим.

Таким чином, можна сформулювати головну мету та основні завдання дослідження в царині науки з менеджменту регіонального розвитку. **Метою** дослідження в даній галузі знань має бути *розробка комплексу управлінських важелів та рекомендацій з розміщення у просторі окремих підприємств (фірм, організацій), що сприяють підвищенню економічної ефективності (прибутковості) їх функціонування в регіоні.*

Для досягнення цієї мети, менеджмент регіонального розвитку виконує ряд **завдань** стратегічного і тактичного характеру. *До них, зокрема, належать:* пошук територій формування найвищої прибутковості фірми в залежності від природних, трудових, фінансових, інвестиційних, інформаційних, комунікаційних, соціально-комерційних та інших ресурсів; розробка стратегії оптимального використання наявних ресурсів території відповідно до конкретних умов розміщення фірми у просторі; оптимізація просторових зв'язків фірми (підприємства, організації) з постачання і збуту, доступності до різних ресурсів та можливостей; прогнозування та проектування розвитку підприємств (фірм, організацій) в залежності від наявних і перспективних ресурсів території з метою формування найвищої прибутковості [10;11;12].

Як видно, в наведених завданнях менеджменту регіонального розвитку, немає розробки управлінських методів і прийомів з оптимізації власне території регіону, його ресурсів та каркасної конфігурації. На нашу думку, ці питання мають ефективно розглядатись і вирішуватись в межах науки з регіонального управління [9]. Саме в цій дисципліні дослідник не опускається до рівня окремих фірм та організацій, а розробляє управлінські рішення, виходячи з потреб державного регулювання розвитку регіонів на різних ієрархічних рівнях. Отже, регіональне управління покликане здійснювати пошук шляхів оптимізації функціональної структури окремих територій з метою створення найбільш сприятливих умов для розвитку різних видів людської діяльності і формування додаткової високої економічної ефективності господарювання (комерційного прибутку). До кола її завдань також мають входити проблеми раціонального використання і охорони природних ресурсів,

¹ По сутнісних ознаках (лат.)

підвищення рівня життя людей, надання соціальних привілеїв і гарантій різним категоріям громадян та ін. [9].

Конкретні рішення з регіонального управління мають бути продиктовані для дослідника особливостями проведення регіональної політики держави, яка здійснює регламентування повноважень органів регіональної влади на місцях, територіальних громад окремих місцевостей і поселень та органів місцевого самоврядування. Тобто, "регіональна політика" більше спрямована на юридичні аспекти розвитку регіонів, ніж "регіональне управління", і має на здійснювати пошук шляхів оптимального перерозподілу балансу політичних сил на конкретних територіях [7;9].

Таким чином, сфера застосування менеджменту регіонального розвитку має, на нашу думку, обмежуватись пошуком шляхів формування найвищої економічної ефективності регіонального розвитку підприємства (фірми, організації) в залежності від вибору місцеположення на території та наявних на ній ресурсів і можливостей. Застосування таких поглядів з даної проблематики сприятиме розробці наукової концепції ефективності регіонального розвитку підприємства та зростанню прибутковості його функціонування в ринкових умовах.

Список використаних джерел:

1. Гладій М. Регіональний менеджмент і моніторинг. / Гладій М., Долішній М., Писаренко С, Янків М. - Л, 1998.
2. Гладкий О. В. Наукові основи суспільно-географічних досліджень промислових агломерацій: Монографія. / Гладкий О. В. ; [за ред. С. І. Іщука] ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: ВГЛ „Обрії”, 2008. – 360 с.
3. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке. / Друкер П. - М, 2001.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [Редкол.: ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.] – К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. - .
5. Іщук С. І. Київська господарська агломерація: досвід регіонального менеджменту: Монографія. / С. І. Іщук, О. В. Гладкий. – К.: ВГЛ „Обрії”, 2005. – 240 с.
6. Круш П. В. Регіональне управління: Навчальний посібник. / П. В. Круш, О. О. Кожем'яченко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
7. Пістун М. Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навчальний посібник / М. Д. Пістун, А. Л. Мельничук. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009 – 200 с.
8. Коваленко М.А. Регіональний менеджмент: Навч. посіб. / М.А. Коваленко, Н.А. Кругла, Л.М. Радванська, Г.М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2004. – 304 с.
9. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком: Навч. посібник. / Стеченко Д. М. – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.
10. Clark G. L. The Oxford Handbook of Economic Geography. / Clark G. L., Feldman M. P., Gertler M. S. – New York, Oxford University Press, 2003. – 742 p.
11. Fujita M. The new economic geography: past, present and the future / Fujita M., Krugman P. // Papers in Regional Science. – 2004. – Vol. 83. – P. 139-164.
12. Fujita M. Economics of Agglomeration: cities, industrial location and regional growth. / M. Fujita, J.-F. Thisse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 466 p.